

# The Potency of Biomarkers for the Diagnosis and Treatment of Parkinson's Disease and Alzheimer's Disease

Mohammad Shahverdi Shahraki<sup>1</sup>, Zahra Sourani<sup>1,2</sup>, Fatemeh Behdarvand<sup>1</sup>, Sayed Mostafa Modarres Mousavi<sup>3</sup>, Sadegh Shirian<sup>1,2\*</sup>

<sup>1</sup>Department of Pathology, School of Veterinary Medicine, Shahrekord University, Shahrekord, Iran

<sup>2</sup>Shiraz Molecular Pathology Research Center, Dr Daneshbod Pathology Lab, Shiraz, Iran

<sup>3</sup>Department of Nanobiotechnology, Faculty of Biological Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

## Article Info:

Received: 25 May 2022

Revised: 13 June 2022

Accepted: 18 June 2022

## ABSTRACT

**Introduction:** Neurodegenerative diseases (NDs) are a range of neurologic conditions associated with neuron death, mostly with no effective treatment. The early and accurate diagnosis of NDs is very important. Late and/or inaccurate diagnosis of NDs leads to making a mistake in treatment and increasing the patient's cost. The clinical challenge of NDs includes the inability to make a definitive diagnosis in the early stages of the disease and difficulties in predicting disease progression. In recent years, several attempts have been made to identify and confirm the biomarkers of NDs, including genetic, biofluid, and imaging-based variants. Most often employed genetic biomarkers are genetic mutations that induce a specific neurological illness. DNA and RNA biomarkers are associated with detecting familial forms of NDs. Blood and cerebrospinal fluid indicators are commonly utilized to diagnose NDs. It is noteworthy that imaging-based biomarkers have made significant advances and can be enormously useful for early diagnosis. **Conclusion:** Choosing several suitable biomarkers concurrently in pharmaceutical research and clinical trials for NDs help to accelerate the identification and evaluation of treatment efficacy in NDs. The present study has focused on the types and applications of biomarkers in Alzheimer's disease and Parkinson's disease.

## Keywords:

1. Neurodegenerative Diseases
2. Parkinson Disease
3. Alzheimer Disease
4. Biomarkers

\*Corresponding Author: Sadegh Shirian

Email: Shirian85@gmail.com

## قدرت نشانگرهای زیستی برای تشخیص و درمان بیماری های پارکینسون و آلزایمر

محمد شاهوردی<sup>۱</sup>، زهرا سورانی<sup>۱،۲</sup>، فاطمه بهداروند<sup>۱</sup>، سید مصطفی مدرس موسوی<sup>۲</sup>، صادق شیریان<sup>۱،۳\*</sup>

<sup>۱</sup>گروه پاتولوژی، دانشکده دامپزشکی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران  
<sup>۲</sup>مرکز تحقیقات آسیب شناسی مولکولی شیراز، آزمایشگاه آسیب شناسی دکتر دانشید، شیراز، ایران  
<sup>۳</sup>گروه نانوبیوتکنولوژی، دانشکده علوم زیستی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

## اطلاعات مقاله:

پذیرش: ۲۸ خرداد ۱۴۰۱

اصلاحیه: ۲۳ خرداد ۱۴۰۱

دریافت: ۴ خرداد ۱۴۰۱

## چکیده

**مقدمه:** بیماری های نورودژنراتیو یا تحلیل برنده عصبی، گروهی از بیماری های عصبی همراه با آسیب به نورون نامیده می شوند که در بیشتر موارد درمان موثری برای آن وجود ندارد. تشخیص به موقع و دقیق بیماری های نورودژنراتیو اهمیت زیادی دارد. تشخیص نادرست یا دیر هنگام این بیماری ها می تواند منجر به درمان اشتباه و افزایش هزینه بیمار شود. از آنجایی که درمان بیماری های نورودژنراتیو باید در مراحل بدون علامت بیماری شروع شود، در سال های اخیر محققین تشویق به شناسایی بیومارکری برای تشخیص زودهنگام بیماری های مختلف از جمله بیماری های نورودژنراتیو شده اند. این بیومارکرها شامل انواع ژنتیکی، مبتنی بر سیالات زیستی و مبتنی بر تصویربرداری هستند. جهش های ژنتیکی که باعث یک بیماری نورودژنراتیو خاص می شوند، بیومارکرها ژنتیکی هستند که بیشترین کاربرد را دارند. DNA و RNA نیز با اشکال خانوادگی بیماری های نورودژنراتیو مرتبط است. بیومارکرها مایع مغزی- نخاعی و خونی به طور گسترده برای بیماری های نورودژنراتیو استفاده می شوند. بیومارکرها مبتنی بر تصویر برداری پیشرفت بسیاری داشته اند و به بیومارکرها تشخیصی اولیه کمک بسیاری می کنند. **نتیجه گیری:** انتخاب چند بیومارکر مناسب با هم در توسعه دارو و آزمایش های بالینی برای بیماری های نورودژنراتیو به تشخیص به موقع و بررسی اثربخشی دارو در بیماری های نورودژنراتیو کمک می کند. این مقاله مروری بر انواع و کاربرد بیومارکرها در بیماری آلزایمر و بیماری پارکینسون تمرکز کرده است.

## واژه های کلیدی:

- ۱- بیماری های تحلیل برنده سیستم عصبی
- ۲- بیماری پارکینسون
- ۳- بیماری آلزایمر
- ۴- نشانگرهای زیستی

\*نویسنده مسئول: صادق شیریان

پست الکترونیک: Shirian85@gmail.com

## مقدمه

نورون‌ها در مناطقی از مغز و نکرور سلول‌های مغزی و تشکیل پلاک‌های پیری خارج نورونی از مهم‌ترین اتفاقاتی است که در این بیماری می‌افتد (۸). افراد مبتلا به‌طور معمول دچار اختلال حافظه اپیزودیک و به‌نبال آن سایر علائم شناختی، از جمله مشکلات زبانی، مشکلات در عملکردهای اجرایی و بینایی و در نهایت، زوال عقل می‌شوند. درمان علامتی با مهارکننده‌های استیل کولین استراز می‌تواند علائم شناختی را بهبود بخشد اما پیشرفت بیماری را متوقف نمی‌کند. اولین آسیب شناسی قابل تشخیص، تجمع پروتئین آمیلوئید بتا ( $A\beta$ ) در پلاک‌های خارج سلولی در مغز است که چندین دهه قبل از شروع بالینی بیماری رخ می‌دهد (۹). بیومارکرها از اهمیت زیادی جهت تشخیص زود هنگام و دقیق مراحل پیش بالینی بیماری آلزایمر برخوردار هستند. عدم دستیابی به موفقیت در استفاده از داروهای موثر بر سیر بیماری<sup>۱</sup> برای بیماری آلزایمر ممکن است نشان دهنده این واقعیت باشد که افراد بیمار در این کارآزمایی‌های بالینی در مرحله پیشرفته بیماری هستند و نمی‌توانند از مزایای بالینی برخوردار شوند. استفاده ترکیبی از بیومارکرها مشتق شده از مایعات بیولوژیکی مانند مایع مغزی نخاعی، با تصویربرداری مولکولی پیشرفته و آزمایش‌های نوروسایکولوژی حساسیت و ویژگی تشخیصی لازم را برای شناسایی بیماران در مراحل اولیه بیماری مناسب‌ترین زمان برای اصلاح دارو و تشخیص بیماران جهت دریافت درمان دارویی خاص می‌باشد.

## بیماری پارکینسون (Parkinson's Disease)

بیماری پارکینسون با شیوع جهانی بیش از ۶ میلیون نفر دومین اختلال شایع عصبی است که ۱ درصد از جمعیت بزرگسال بالای ۶۰ سال را تحت تاثیر قرار می‌دهد (۱۰، ۱۱). این بیماری یک اختلال حرکتی است که با کندی حرکت، سفتی عضلانی، لرزش در حالت استراحت و بی‌ثباتی وضعیتی و اختلال در راه رفتن مشخص می‌شود. بسیاری از این علائم مربوط به از دست دادن نورون‌های تولیدکننده دوپامین در ناحیه‌ای از مغز به نام جسم سیاه پارس کامپکتا<sup>۲</sup> است. این ناحیه از مغز با داشتن میکروگلیاهای بیشتر و آستروسیت‌های کمتر بیشتر در معرض آسیب نورونی است (۱۲). کندی حرکت و سفتی در عضلات در ابتدا به خوبی به درمان‌های علامتی جایگزینی دوپامین پاسخ می‌دهند. بیماری پارکینسون همچنین با علائم غیر حرکتی، از جمله بی‌بوست، اختلال رفتاری خواب REM<sup>۳</sup> و کاهش حس بویایی مشخص می‌شود، که اغلب ۵ تا ۱۰ سال قبل از شروع علائم حرکتی بروز می‌کند و با

بیماری‌های نورودژنراتیو گروهی از بیماری‌ها هستند که می‌توانند به سلول‌های عصبی و گلیا در مغز و نخاع آسیب زده و با زوال تدریجی ساختار و عملکرد عصبی، در نهایت منجر به از دست دادن نورون می‌شوند که خود زمینه‌ساز بسیاری از آسیب‌های عصبی است (۱). این بیماری‌ها به دو صورت حاد و مزمن بروز می‌کنند و در بیشتر موارد درمانی وجود ندارد (۲). بیماری‌های پارکینسون، آلزایمر و هانتینگتون مثال‌هایی از این بیماری‌ها هستند. از مشخصه‌های اصلی بیماری‌های نورودژنراتیو از دست رفتن سلول‌های عصبی با افزایش سن می‌باشد (۳). این بیماری‌ها گروهی ناهمگن از بیماری‌ها با فنوتیپ‌های بالینی و علل ژنتیکی مشخص هستند (۴). از عوامل موثر در ایجاد این بیماری‌ها می‌توان به ژنتیک، افزایش سن، التهاب عصبی و اکسیتوکسیسیتی اشاره کرد (۵). بیماری‌های نورودژنراتیو با علائم مختلفی که دارند بر بخش‌های مختلفی از مغز نیز اثر می‌گذارند و این سبب تغییر عملکرد میتوکندری، تجمعات غیرطبیعی پروتئین‌ها و پروتئازها و آسیب و مرگ سلولی بخاطر استرس اکسیداتیو می‌شود (۶). بیومارکرها شاخص‌های قابل اندازه‌گیری از تغییر مسیرهای بیولوژیکی مختلف در طول بیماری هستند که در تشخیص و پیش‌آگهی بیماری اهمیت زیادی دارند. اگزوزوم یکی از انواع بیومارکرهاست که توسط اکثر سلول‌ها ترشح می‌شود، در انواع مایعات و بافت‌های بیولوژیکی، از جمله سیستم عصبی مرکزی (CNS) نیز یافت می‌شود. محتویات اگزوزوم‌ها در طول بیماری تغییر می‌کند، و همین عامل، آن‌ها را به هدف مناسبی جهت توسعه بیومارکرها در بیماری‌های نورودژنراتیو تبدیل کرده است. miRNA ها توالی‌های RNA ای غیر کد شونده و کوچکی هستند که در فرایندهای بیولوژیکی اهمیت زیادی دارند و بیان آن‌ها وضعیت عملکردی یک سلول را نشان می‌دهد. همچنین به راحتی با روش‌های غیرتهاجمی نیز در دسترس هستند که این خود miRNA ها را به بیومارکرها امیدوارکننده‌ای در تشخیص بیماری‌های نورودژنراتیو تبدیل می‌کند.

## بیماری آلزایمر (Alzheimer's Disease)

بیماری آلزایمر یک بیماری نورودژنراتیو با پیشروی آهسته است که در حال حاضر درمان موثری ندارد. این بیماری شایع‌ترین بیماری تخریب‌کننده عصبی است و ۶۰ تا ۷۰ درصد از کل موارد مربوط به زوال عقل را تشکیل می‌دهد. ۲۰ درصد از زنان و ۱۰ درصد از مردان به آلزایمر مبتلا خواهند شد (۷). از بین رفتن سیناپس

<sup>۱</sup> Disease Modifying Drugs<sup>۲</sup> Substantia Nigra Pars Compacta<sup>۳</sup> Rapid eye movement (REM) sleep behavior disorder

سودمند هستند. به طور ساده تر بیومارکر مشخصه‌ای است که در افراد مبتلا به یک بیماری خاص وجود دارد و در افراد سالم یا افراد مبتلا به بیماری دیگر وجود ندارد یا برعکس و در صورت تشدید یا بهبود بیماری، غلظت بیومارکر به همان نسبت افزایش یا کاهش می‌یابد (۲۱، ۲۲). از کاربرد و اهمیت بیومارکرها می‌توان به تشخیص سریع‌تر و دقیق‌تر بیماری، طبقه‌بندی بیماران برای مشخص کردن بیمارانی که به خوبی به داروی خاصی پاسخ می‌دهند، ارائه پیش‌آگهی در مورد پیشرفت بیماری، نشان دادن اینکه آیا یک دارو به هدف خود در سیستم عصبی محیطی یا مرکزی (CNS) رسیده است و پیش‌بینی پاسخ به درمان‌های دارویی اشاره کرد. بیومارکرها انواع مختلفی دارند که می‌توان آن‌ها را به انواع ژنتیکی، بیوشیمیایی و مبتنی بر تصویربرداری تقسیم کرد. جهش‌های ژنتیکی که مستقیماً به یک بیماری نورودژنراتیو خاصی منجر می‌شوند، بیومارک‌هایی با بیشترین کاربرد بالینی هستند. بیومارکرها می‌توانند جایگزین دیگری برای mRNA، miRNA ها و تغییرات اپی ژنتیکی خاص برای بیماری‌های نورودژنراتیو باشند. به نظر می‌رسد که RNA های غیرکدکننده طولانی نیز بیومارک‌هایی برای اختلالات عصبی خاص هستند و به مکانیسم‌های نورودژنراسیون کمک می‌کنند (۲۴، ۲۳). در حال حاضر مطالعات بسیاری در حال بررسی استفاده از RNA های خارج سلولی به عنوان بیومارکر برای برخی بیماری‌های انسانی، از جمله بیماری‌های نورودژنراتیو و آسیب مغزی هستند (۲۵). بنابراین، DNA، RNA و RNA های غیرکدکننده بیومارک‌های ژنتیکی برای بیماری‌های نورودژنراتیو به شمار می‌روند. بسیاری از این بیومارک‌های مبتنی بر RNA در بین بیماری‌های نورودژنراتیو مشترک هستند، که مکانیسم‌های مولکولی اساسی در اختلالات عصبی را نشان می‌دهد. از آنجایی که بیوپسی‌های بافتی برای مطالعه یا اهداف تشخیصی در بیماری‌های نورودژنراتیو گزینه مناسبی نیستند، از بیوسایال‌ها، از جمله خون و مایع مغزی نخاعی، جهت شناسایی بیومارک‌های بیماری‌های نورودژنراتیو استفاده می‌گردد. بیومارک‌های با منشأ پروتئین به طور گسترده در بیماران مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و RNA های که از طریق اگزوزوم‌ها در بیوسایال‌ها آزاد می‌شوند نیز به عنوان بیومارکر برای بیماری‌های نورودژنراتیو شناسایی شده‌اند (۲۶، ۲۵). امروزه با پیشرفت تکنیک‌های تصویربرداری، از تصویربرداری CNS برای تشخیص و پیشرفت در حوزه دارویی برای بیماری‌های نورودژنراتیو استفاده می‌گردد. یکی از بهترین مثال‌ها در این زمینه، انتقال دهنده دوپامین<sup>۸</sup> توموگرافی کامپیوتری

از دست دادن دوپامین ارتباطی ندارد (۱۴، ۱۳). در بیماری پارکینسون کنترل دارویی بسیار پیچیده است و معمولاً دارویی به نام لوودوپا جهت جلوگیری از کاهش دوپامین در مغز و کاهش لرزش عضلانی و تعادل در راه رفتن استفاده می‌شود (۱۵). تصویربرداری در تشخیص افتراقی بیماری پارکینسون اهمیت زیادی دارد و بیومارک‌های ژنتیکی به شناسایی برخی از اشکال خانوادگی بیماری کمک می‌کنند. بیومارک‌های بیوشیمیایی به عنوان ابزار تشخیصی، تسهیل توسعه دارویی و هم چنین به عنوان بیومارکر های فارماکودینامیک در طول آزمایشات بالینی حائز اهمیت هستند. بنابراین نیاز زیادی به تقویت بیومارک‌های موجود برای بیماری پارکینسون و تسریع کشف و اعتبار سنجی بیومارک‌ها، از جمله بیومارک‌هایی برای شناسایی بیماران دارای علائم پیش حرکتی که علائم حرکتی در آن‌ها بروز خواهد کرد، وجود دارد. بسیاری از علائم غیر حرکتی که می‌توانند سال‌ها قبل از علائم حرکتی رخ دهند، مانند اختلال خواب، اختلال عملکرد روده، کاهش بویایی و اختلالات خلقی، مختص پارکینسون نیستند و بنابراین برای پیش‌بینی بیماران قابل اعتماد نیستند. بیومارک‌هایی که پیشرفت بیماری را تا زمان بروز علائم حرکتی پیش‌بینی می‌کنند برای آزمایش داروهای که مانع پیشرفت علائم حرکتی می‌شوند بسیار ارزشمند هستند (۱۶).

#### اهمیت و کاربرد بیومارکرها

تشخیص به موقع و دقیق بیماری‌های نورودژنراتیو اهمیت زیادی دارد. تشخیص نادرست می‌تواند منجر به درمان اشتباه، مراقبت‌های غیر ضروری و افزایش هزینه تحقیقات شود (۱۷). برای مثال حدود ۳۰ تا ۵۰ درصد از بیماران مبتلا به اختلال شناختی خفیف<sup>۴</sup> به نوع اولیه آلزایمر مبتلا هستند، اما تعیین علت اصلی بدون بیومارک‌ها دشوار است. وقتی صحبت از پارکینسون می‌شود، دقت تشخیص بالینی حدود ۸۰ درصد است، اما تشخیص درست سایر اختلالات پارکینسونی مثل MSA<sup>۵</sup>، PSP<sup>۶</sup> و CBD<sup>۷</sup> چالش برانگیزتر است (۱۹، ۱۸). در مجموع، بیومارک‌ها برای بهبود کار تشخیصی بسیاری از بیماری‌های عصبی، به ویژه در مراحل اولیه بیماری، مورد نیاز هستند. استفاده آسان، مقرون به صرفه و دقیق، و پتانسیل استفاده بالینی گسترده از مهم‌ترین مزایای بیومارک‌های تشخیصی محسوب می‌شوند (۲۰). در دهه گذشته مطالعات زیادی برای کشف و تایید بیومارک‌های بیماری‌های نورودژنراتیو صورت گرفته است. بیومارک‌ها معیارهایی هستند که مسیرهای بیولوژیکی مختلفی را که در طول پیشرفت بیماری تغییر می‌کنند نشان می‌دهند و برای تولید دارو و آزمایش‌های بالینی نیز

<sup>۴</sup> Mild cognitive impairment

<sup>۵</sup> Multiple system atrophy

<sup>۶</sup> progressive supranuclear palsy

<sup>۷</sup> corticobasal degeneration

<sup>۸</sup> Dopamine transporter

بر فسفوریلاسیون پروتئین تاو و آسیب‌شناسی ناشی از آمیلوئید تأثیر می‌گذارد (۳۱). تعداد زیادی از ژن‌هایی که عامل خطر بیماری آلزایمر هستند، شناسایی شده‌اند که بسیاری در چهار مسیر متابولیسم آمیلوئید بتا، متابولیسم لیپید، سیستم ایمنی و سیستم کمپلمان، و سیگنالینگ سلولی قرار می‌گیرند (۳۲). بیش از ۳۰ ژن مرتبط با عوامل خطر آلزایمر شناسایی شده است (۳۳). با این حال، هیچ یک از این ژن‌ها در حال حاضر برای آزمایش ژنتیک آلزایمر استفاده نمی‌شوند، زیرا هر یک سهم کوچکی در بیماری آلزایمر دارند.

### بیماری پارکینسون

بیشتر موارد بیماری پارکینسون ناشی از تعامل پیچیده عوامل محیطی و ژنتیک است. علت بسیاری از این موارد به دلیل نداشتن سابقه خانوادگی بیماری مشخص نیست. تقریباً ۱۵ درصد از بیماران مبتلا به پارکینسون سابقه خانوادگی این بیماری را دارند که ناشی از جهش در ژن‌های SNCA، LRRK2، PARK2، PARK7، یا PINK1 است (۳۴). شایع‌ترین جهش در بیماری پارکینسون مربوط به LRRK2 است. بسیاری از جهش‌های ژنی غالب اتوزومی، اختلال عملکرد میتوکندری و اشکال تجمعی محصولات ژنی را نشان می‌دهند. جهش در ژن TREM230 که با بیماری پارکینسون مرتبط است سبب اختلال در عملکرد دوپامین در نورون‌ها می‌شود (۳۵). ایجاد استرس اکسیداتیو، کاهش شکل‌پذیری نورون‌ها و افزایش دوپامین در پایانه‌های پیش سیناپسی از مواردی هستند که به دنبال جهش در ژن PARK1 که مربوط به آلفا سینوکلئین می‌باشد، اتفاق می‌افتد (۳۶). این امید وجود دارد که مطالعات ژنتیکی درخصوص بیومارکرهای مبتنی بر RNA (miRNA ها و lncRNA ها) تعاملات محیطی-ژنتیکی که سبب بیماری پارکینسون می‌شوند را روشن‌تر سازد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که miR-7 و miR-153 در تنظیم mRNA آلفا سینوکلئین که یکی از اصلی‌ترین بیومارکرهای بیوشیمیایی بیماری پارکینسون است، نقش دارند و سایر miRNA ها نیز در مغز یا خون محیطی بیماران پارکینسون تغییر می‌کنند (۳۷، ۳۸).

### بیومارکرهای بیوشیمیایی بیماری آلزایمر

بیومارکرهای مایع مغزی- نخاعی به‌طور گسترده برای بیماری آلزایمر مورد بررسی قرار گرفته‌اند که مهم‌ترین آن‌ها آمیلوئید بتا (Aβ42)، پروتئین تاو (tau)، فسفو-تاو (P-181) و زنجیره سبک نوروفیلانمنت<sup>۹</sup> می‌باشند (۳۹، ۴۰). مطالعات نشان دادند که در مقایسه با سایر بیومارکرها، نسبت سطوح فسفو-تاو به Aβ42

با انتشار تک فوتون<sup>۹</sup> (SPECT) است که تاییدیه سازمان غذا و دارو برای ارزیابی بیماران مشکوک به بیماری پارکینسون یا سندرم پارکینسون را دریافت کرده است. از آنجایی که نمی‌توانیم بیومارکرها را در همه بیماری‌های نورودژنراتیو توصیف کنیم، تلاش‌ها را بر روی دو بیماری نورودژنراتیو که بیشترین پیشرفت‌ها را در بیومارکرها داشته‌اند، تمرکز خواهیم کرد. این بیماری‌ها عبارتند از بیماری آلزایمر (AD) و بیماری پارکینسون (PD).

### بیومارکرهای ژنتیکی بیماری آلزایمر

بر اساس سن شروع بیماری، بیماری آلزایمر به دو گروه طبقه‌بندی می‌شود. تقریباً ۱ تا ۵ درصد موارد ابتلا به آلزایمر مربوط به قبل از سن ۶۵ سالگی است که با عنوان EOAD<sup>۱۰</sup> شناخته می‌شوند. سایر موارد پس از ۶۵ سالگی ایجاد می‌شوند و به عنوان LOAD<sup>۱۱</sup> طبقه‌بندی می‌شوند. سابقه خانوادگی در بین بیماران EOAD آشکارتر است، که معمولاً با الگوی توارث اتوزومال غالب است. EOAD اغلب به دلیل جهش در یکی از سه ژن کد کننده پروتئین‌های دخیل در پردازش پروتئین پیش ساز آمیلوئید (APP) و تولید آمیلوئید بتا ایجاد می‌شود (۱۶). که این ژن‌ها شامل Presenilin 1 و Presenilin 2 می‌باشند. جهش‌های Presenilin 1 اکثریت (۷۸ درصد) موارد EOAD را تشکیل می‌دهند و به دنبال آن جهش‌های APP (۱۸ درصد) و Presenilin 2 (۴ درصد) قرار دارند. با اینکه جهش در این سه ژن در مبتلایان به آلزایمر نادر است، حجم زیادی از تحقیقات آلزایمر و تمرکز توسعه دارو و آزمایشات بالینی درمانی را به خود اختصاص داده‌اند (۲۷). در مورد موارد LOAD، بیماری آلزایمر ترکیبی از ژنتیک، عوامل محیطی، سبک زندگی و پیری است. مهم‌ترین عامل خطر مشخص شده برای موارد LOAD، آلل E4 ژن آپولیپوپروتئین E<sup>۱۲</sup> (APOE) است. سه آلل برای ApoE وجود دارد (E2، E3، و E4). یک کپی از آلل E4 خطر ابتلا به آلزایمر را چهار برابر و دو کپی از این آلل خطر را ۱۲ برابر افزایش می‌دهد (۲۸). در مقابل، آلل E2 در برابر ابتلا به آلزایمر محافظت می‌کند (۲۹، ۳۰). ApoE4 حدود ۲۰ تا ۳۰ درصد از خطر ابتلا به آلزایمر را تشکیل می‌دهد. با این حال، وجود آلل ApoE4 به معنای ابتلا به فرد به آلزایمر نیست و تنها خطر ابتلا به این بیماری را افزایش می‌دهد. مکانیسم‌های بیماری زایی ApoE و بیومارکرهای بیوشیمیایی بیماری آلزایمر شامل پروتئین تاو و آمیلوئید بتا بهم مرتبط هستند به طوری که مطالعات اخیر نشان می‌دهند که انتقال آکسونی APP بر رسوب آمیلوئید بتا تأثیر می‌گذارد و ApoE4

<sup>9</sup> Single photon emission computerized tomography

<sup>10</sup> Early onset Alzheimer's disease

<sup>11</sup> Late onset Alzheimer's disease

<sup>12</sup> Amyloid precursor protein

<sup>13</sup> Apolipoprotein E gene

<sup>14</sup> Neurofilament light chain

را مورد هدف قرار می‌دهند (۴۹، ۵۰). تیترا اتوانتی بادی دوپامین با مراحل بیماری آلزایمر مرتبط است، به طوری که سطح آن در مراحل شدید بیماری آلزایمر نسبت به مراحل متوسط به‌طور قابل توجهی بالاتر است (۴۹). اتوانتی بادی‌ها علیه گیرنده‌های استیل کولین نیکوتینیک نیز در خون بیماران مبتلا به آلزایمر شناسایی شده‌اند و در بیماران با شروع زودرس بیماری آلزایمر نسبت به بیماران با شروع دیررس به‌طور قابل توجهی بالاتر است (۵۱). اتوانتی بادی‌های گیرنده آنژیوتانسین-۲ نوع ۱<sup>۱۶</sup> (AT1R) در مایع مغزی-نخاعی بیماران مبتلا به آلزایمر نیز شناسایی شده است (۵۲). AT1R مسئول تنظیم نفوذپذیری سد خونی-مغزی، تمایز نورونی و التهاب عصبی است (۵۳). قابل ذکر است anti-AT1R با فشار خون بالا و دیابت که هر دو عوامل خطر بیماری آلزایمر هستند، مرتبط است (۵۲). با این حال، حتی پس از کنترل این دو عامل خطر همراه با آلزایمر، اتوانتی بادی‌ها علیه AT1R همچنان در بیماران مبتلا به آلزایمر بیشتر از افراد سالم است (۵۲). مطالعات بیشتری برای تعیین کاربرد اتوانتی بادی‌ها جهت تشخیص یا پیش‌آگهی بیماری آلزایمر مورد نیاز است. لازم به ذکر است برای تفريق بیماری آلزایمر از پیری طبیعی و سایر بیماری‌های عصبی تعداد گسترده تری از اتوانتی بادی‌ها مورد نیاز می‌باشد.

#### بیماری پارکینسون

آلفا سینوکلئین<sup>۱۷</sup> با تجمع در اجسام لویی در بیماران مبتلا به پارکینسون شناخته می‌شود و به‌عنوان بیومارکر اصلی برای اندازه‌گیری در مایع مغزی-نخاعی و خون مطرح است. سطوح کاهشی آلفا سینوکلئین بیشتر در مایع مغزی-نخاعی مورد ارزیابی قرار گرفته است و می‌تواند بیماران مبتلا به پارکینسون را از افراد سالم متمایز کند (۵۴، ۵۵). البته نتایج متناقضی در مورد سطوح آلفا سینوکلئین در مایع مغزی-نخاعی و ارتباط آن با معیارهای بالینی مرتبط با شدت بیماری پارکینسون وجود دارد (۵۶، ۵۷). از آنجایی که سطوح آلفا سینوکلئین در خون بالاتر از مایع مغزی-نخاعی است، جهت بررسی دقیق آلفا سینوکلئین، باید آلودگی مایع مغزی-نخاعی به خون ارزیابی شود (۵۴). سطوح آلفا سینوکلئین در مایع مغزی-نخاعی سبب تمایز بیماری پارکینسون و LBD<sup>۱۸</sup> از بیماری آلزایمر و سایر بیماری‌های عصبی می‌شود (۵۵). بیشتر آلفا سینوکلئین موجود در خون در گلبول‌های قرمز قرار دارد به همین دلیل همولیز این سلول‌ها مانع اندازه‌گیری صحیح می‌شود و این حقیقت می‌تواند علت تناقض در سطوح پلاسمایی آلفا سینوکلئین را توجیه کند (۵۸، ۵۹).

برای تمایز بیماران مبتلا به آلزایمر از افراد سالم و سایر اختلالات عصبی برتر است (۴۱). اگر بیماران مبتلا به آلزایمر را به گروه‌های بدون اختلال شناختی<sup>۱۵</sup>، همراه با اختلال شناختی خفیف و مبتلا به بیماری آلزایمر تقسیم کنیم، سطوح بالای پروتئین تاو و سطوح پایین Aβ42 سبب تشخیص ۹۰ درصد پیشرفت موارد مبتلا به اختلال شناختی خفیف به بیماری آلزایمر می‌گردد (۴۲). این سه بیومارکر اصلی مبتنی بر مایع مغزی-نخاعی در تشخیص اولیه بیماری آلزایمر و پیش‌بینی پیشرفت بیماری اهمیت دارند. یک بیومارکر دیگر مایع مغزی-نخاعی زنجیره سبک نوروفیلانمنت است که سطوح بالای این بیومارکر با آتروفی سریع‌تر مغز و هیپوکامپ و زوال شناختی در طول زمان مرتبط است (۴۳). در حالی که بیومارکرهاي خون به دلیل تهاجمی نبودن و هزینه کمتر حائز اهمیت هستند، چالش‌هایی برای شناسایی و تأیید بیومارکرهاي خون وجود دارد که می‌توانند سیر بیماری را پیش‌بینی کنند. سطوح پلازما آمیلوئید بتا و پروتئین تاو حساسیت و ویژگی هم‌تایان خود در مایع مغزی-نخاعی را نشان نمی‌دهند. بررسی مطالعات نشان داده است سطوح Aβ40 و Aβ42 در پلاسمای بیماران مبتلا به آلزایمر یا بدون تغییر بوده است و یا سطوح بالای Aβ40 و Aβ42 همپوشانی زیادی بین بیماران و گروه کنترل داشته است (۴۴). آگزوزوم‌ها یا میکروزیکول‌های مشتق‌شده از نورون از دیگر موارد استفاده از بیومارکرها در بیماری آلزایمر می‌باشند. سطوح بالای Aβ42، پروتئین تاو، فسفو-تاو (T181) و فسفو-تاو (S396) در آگزوزوم‌های مشتق از خون بیماران مبتلا به آلزایمر شناسایی شده است. بررسی این آگزوزوم‌ها نشان داد که این بیومارکرها در افرادی که بعداً به بیماری آلزایمر مبتلا می‌شوند بیشتر است (۴۵). جهت تأیید یافته‌های مربوط به آگزوزوم‌ها نیاز به مطالعات بیشتر و جامع‌تری هست. امید است که آگزوزوم‌های مشتق شده از سلول‌های عصبی سبب پیشرفت در مطالعات بیومارکرها در بیماری آلزایمر و سایر بیماری‌های نورودژنراتیو گردند. اتوانتی بادی‌های پروتئین‌های مشتق شده از مغز نیز در بیماران مبتلا به آلزایمر شناسایی شده‌اند و اختلال سد خونی-مغزی و التهاب عصبی را به بیماری آلزایمر مرتبط می‌کنند (۴۶). اتوانتی بادی‌های ضد Aβ42 در افراد مسن که از نظر شناختی سالم هستند در مقایسه با بیماران مبتلا به آلزایمر به‌طور قابل توجهی بالاتر است (۴۷). تجویز آنتی بادی‌های ضد آمیلوئید بتا در حال حاضر در بیماران مبتلا به آلزایمر جهت درمان در حال آزمایش است (۴۸). اتوانتی بادی‌های مرتبط با بیماری آلزایمر پروتئین‌های مشارکت کننده در فعالیت سیناپسی و متابولیسم سلولی

<sup>15</sup> No cognitive impairment

<sup>16</sup> Angiotensin-2 type 1 receptor

<sup>17</sup> α-synuclein

<sup>18</sup> Lewy body disease

مختلفی نیز به عنوان بیومارکر در بیماری پارکینسون برای بررسی تشخیصی و پیش آگهی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. سطوح پایین فاکتور نوروتروفیک مشتق از مغز<sup>۱۹</sup> (BDNF) با از دست دادن نورون‌های دوپامینرژیک و شدت علائم حرکتی در بیماری پارکینسون و علائم شناختی مرتبط است (۶۸، ۶۹). از این رو سطوح سرمی BDNF می‌تواند به تصمیمات تشخیصی و پیشرفت بیماری پارکینسون کمک کند. از دیگر فاکتورهای رشد، فاکتور رشد شبه انسولین-۱<sup>۲۰</sup> (IGF-1) است که از نورون‌های دوپامینرژیک محافظت می‌کند. سطوح سرمی IGF-1 در بیماران مبتلا به بیماری پارکینسون افزایش می‌یابد و با عملکرد حرکتی بیماران در ارتباط است (۷۰). مطالعات بیشتری برای تعیین سودمندی بالینی سطوح IGF-1 سرم برای بیماران پارکینسونی مورد نیاز است. بررسی بیومارکهای بیماری پارکینسون نشان می‌دهد، کاهش آمیلوئید بتا (Aβ42) در مایع مغزی نخاعی بیماران مبتلا به پارکینسون گزارش شده است، البته این میزان نسبت به بیماری آلزایمر کمتر است و به‌طور مشخصی با بیماری آلزایمر متفاوت است. پروتئین تاو در مایع مغزی-نخاعی و پروتئین تاو ۱۸۱ فسفریله نیز در بیماران مبتلا به پارکینسون در مقایسه با افراد سالم میزان کمتری را نشان می‌دهند. البته نتایج متناقضی نیز وجود دارد که افزایش پروتئین تاو در برخی از بیماران پارکینسون مبتلا به زوال عقل را نشان می‌دهد (۷۱، ۷۲).

#### بیومارکهای مبتنی بر تصویر برداری بیماری آلزایمر

ارزیابی پس از مرگ پلاک‌های آمیلوئیدی و توده نوروفیبریلار<sup>۲۱</sup> یک استاندارد طلایی برای تشخیص نوروپاتولوژیک بیماری آلزایمر است (۷۳). توسعه در رادیو لیگندهای توموگرافی انتشار پوزیترون<sup>۲۲</sup> (PET) برای تشخیص رسوبات Aβ فیبریلی و دانه‌های پروتئین تاو داخل سلولی سبب پیشرفت قابل توجهی در بیومارکهای بیماری آلزایمر گردیده است. مشخص نیست که این ضایعات نوروپاتولوژیک چگونه به از بین رفتن سیناپس، مرگ سلول‌های عصبی و علائم بالینی مربوط به اختلال شناختی خفیف (MCI) و شروع بیماری آلزایمر کمک می‌کنند، این در حالی است که وجود بیومارکهای گفته شده سال‌ها یا دهه‌ها قبل از شروع علائم مشخص می‌شوند (۷۴). اگرچه بیومارکهای مایع مغزی-نخاعی و آمیلوئید می‌توانند بیماری آلزایمر اولیه را با دقت مشابه شناسایی کنند، استفاده از روش‌های تصویربرداری حساس در ترکیب با سایر بیومارکهای بیماری آلزایمر (ژنتیکی و بیوشیمیایی)

اندازه‌گیری نسبت آلفا سینوکلئین الیگومریک به کل آلفا سینوکلئین حساسیت بیشتری دارد و می‌تواند به عنوان یک بیومارکر تشخیصی و نیز جهت بررسی پیشرفت بیماری مفید باشد. تشخیص بیومارک‌هایی با توانایی شناسایی پاتولوژی بیماری پارکینسون در مراحل اولیه، اهمیت بسیار زیادی دارد. در این رابطه، می‌توان به DJ-1 (PARK7) اشاره کرد که در مایع مغزی-نخاعی وجود دارد و گروه‌های مطالعاتی بسیاری پتانسیل آن را به عنوان یک بیومارکر برای بیماری پارکینسون بررسی کرده‌اند. سطوح DJ-1 در مایع مغزی-نخاعی به طور قابل توجهی به عنوان تابعی از سن افزایش می‌یابد. علاوه بر این، DJ-1 در مایع مغزی-نخاعی به عنوان یک پارامتر مفید جهت تشخیص افتراقی بین پارکینسون و سایر بیماری‌های نورودژنراتیو مورد مطالعه قرار گرفته است (۶۰). غلظت بسیار بالای DJ-1 در گلبول‌های قرمز تشخیص سطوح پلاسمايي DJ-1 را چالش برانگیز می‌کند (۶۱). سطوح DJ-1 در آگزوزوم‌های عصبی مشتق شده از پلاسما، به عنوان پنجره‌ای رو به تغییرات CNS شناخته می‌شود (۶۲). علی‌رغم اینکه سطوح DJ-1 هیچ ارتباطی با پیشرفت بیماری ندارد، نسبت سطوح DJ-1 آگزوزوم‌های عصبی به کل DJ-1 در بیماران مبتلا به پارکینسون در مقایسه با افراد سالم بیشتر است. یک همبستگی مثبت بین سطوح DJ-1 و آلفا سینوکلئین در آگزوزوم‌های عصبی مشتق شده از پلاسما وجود دارد که پتانسیل DJ-1 آگزوزومی را به عنوان بیومارکر بیماری پارکینسون نشان می‌دهد (۶۳). از آنجایی که سطوح DJ-1 اکسید شده در گلبول‌های قرمز در بیماران مبتلا به پارکینسون در مقایسه با بیماران مبتلا به سایر بیماری‌های نورودژنراتیو و افراد سالم بالاتر است، DJ-1 اکسید شده در گلبول‌های قرمز می‌تواند به عنوان بیومارکر برای تشخیص افتراقی بیماری پارکینسون مورد استفاده قرار گیرد (۶۴). با توجه به افزایش استرس اکسیداتیو در بیماری پارکینسون، بیومارک‌های مرتبط با استرس اکسیداتیو نیز در مورد این بیماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند، افراد با سطوح بالای اسید اوریک در سرم خطر کمتری برای ابتلا به پارکینسون دارند (۶۵، ۶۶). از آنجایی که اورات یک آنتی اکسیدان قوی است، تصور می‌شود یک فعالیت محافظتی در برابر ایجاد پارکینسون داشته باشد. علاوه بر این، پیشرفت بیماری در بیماران مبتلا به پارکینسون با سطوح اسید اوریک بالاتر، کندتر است (۶۵، ۶۷). در حالی که سطح اسید اوریک به دلیل عدم ویژگی بیماری برای اهداف تشخیصی مفید نیست، به عنوان یک عامل خطر برای بیماری پارکینسون کاربرد دارد و شاخصی برای پیش آگهی پیشرفت بیماری است. فاکتورهای رشد

<sup>19</sup> Brain-derived neurotrophic factor

<sup>20</sup> insulin-like growth factor

<sup>21</sup> Neurofibrillary tangles

<sup>22</sup> Positron emission tomography

تصویربرداری PET آمیلوئید و پروتئین تاو با بیومارکرهای خون و مایع مغزی- نخاعی ضروری است. ترکیب تصویربرداری PET آمیلوئید و پروتئین تاو با بیومارکرهای مایع مغزی- نخاعی، MRI، FDG و اقدامات بالینی امکان تشخیص زودهنگام بیماران بدون علامتی را فراهم می‌کند که ممکن است به بیماری آلزایمر مبتلا شوند.

### بیماری پارکینسون

تصویربرداری انتقال دهنده دوپامین<sup>۲۴</sup> تأثیر مثبتی بر تشخیص بیماری پارکینسون و تصمیم‌گیری بالینی دارد (۸۷). تصویربرداری به روش SPECT از انتقال دهنده دوپامین در تمایز بین بیماری پارکینسون و برخی از سندرم‌های شبه پارکینسونی مفید است (۸۸). استفاده از این ابزار تصویربرداری به دلیل هزینه‌های بالا، به‌ویژه برای غربالگری پیش بالینی امکان پذیر نیست. PET برای بررسی انتقال دهنده‌های دوپامین، فعالیت دوپا دکربوکسیلاز و عملکرد دوپامین توسعه یافته است. FDG-PET جذب و متابولیسم گلوکز را اندازه‌گیری می‌کند و برای تفریق سندرم‌های پارکینسونی معمولی از غیرمعمول استفاده می‌شود. در بیماری پارکینسون ایدیوپاتیک معمولی، متابولیسم گلوکز حفظ می‌شود یا افزایش می‌یابد، اما در موارد غیرمعمول این میزان کاهش می‌یابد (۸۹). پیشرفت‌ها در MRI توسعه بیومارکرهای مبتنی بر MRI را برای بیماری پارکینسون امکان‌پذیر کرده است. سونوگرافی ترانسکرانیال<sup>۲۵</sup> (TCS) یک تکنیک تصویربرداری است که بر اساس انعکاس و پراکندگی امواج اولتراسوند، با افزایش شدت سیگنال (هیپراکوژنیسیته) مشاهده شده در جسم سیاه (SN) بیماران مبتلا به پارکینسون عمل می‌کند که یک بیومارکر خوب جهت بررسی پیشرفت بیماری پارکینسون است (۹۰). ترکیبی از TCS و SPECT یا fMRI در افراد بدون علامتی که دارای جهش LRRK2 قبل از تشخیص بیماری پارکینسون هستند تغییرات خاصی را نشان می‌دهد، بنابراین این بیومارکر برای پیش‌بینی افراد بدون علامت با جهش LRRK2 که به بیماری پارکینسون مبتلا می‌شوند می‌تواند کاربردی باشد (۹۱، ۹۲).

### نتیجه‌گیری

استفاده بالینی از بیومارکرها مستلزم تلاش‌های زیادی برای اعتبارسنجی بیومارکرها و نشان دادن ویژگی آن‌ها است. ما هنوز اطلاعات کمی در مورد وجود این بیومارکرها در جمعیت عمومی و نیز اثرات پیری طبیعی بر هر بیومارکر داریم. مطالعات تصویربرداری در مورد رسوب آمیلوئید مشخص کرده است که تعداد قابل توجهی از افراد سالم و از نظر شناختی طبیعی آمیلوئید

برای زمان‌بندی شروع کارآزمایی‌های درمانی مفید است. ترکیب پیتزبورگ بی (PiB) اولین لیگاند PET انتخابی برای تصویربرداری آمیلوئید است و همچنان بصورت گسترده جهت تفریق بیماری آلزایمر از افراد بدون اختلال شناختی مورد استفاده قرار می‌گیرد. (۷۶، ۷۵). PiB با میل ترکیبی بالا به ترکیب‌های آمیلوئیدی ساختار یافته با ورقه  $\beta$  متصل می‌شود و به‌دلیل نفوذ خوب در مغز و پاکسازی سریع گزینه مناسبی برای تصویربرداری PET به حساب می‌آید (۷۶). در حالی که مطالعات نشان می‌دهند هیچ ارتباطی بین PiB-PET و پروتئین تاو مغزی- نخاعی وجود ندارد، ارتباط PiB-PET با پروتئین‌های نوروفیلانمنت هنوز نامشخص است (۷۷). آمیلوئید PET نسبت به A $\beta$ 42 مایع مغزی- نخاعی در شناسایی افراد مبتلا به MCI که به بیماری آلزایمر تبدیل می‌شوند حساسیت بیشتری دارد. تمام افراد مبتلا به MCI که به بیماری آلزایمر مبتلا شده بودند، تجمع PiB-PET بالایی داشتند، اما در کمتر از نیمی از آنها سطح A $\beta$ 42 مایع مغزی- نخاعی پاتولوژیک دیده شده است (۷۸). روش‌های تصویربرداری غیر آمیلوئیدی PET از جمله FDG-PET<sup>۲۳</sup> نیز در تحقیقات بیومارکرهای بیماری آلزایمر، جهت ارزیابی متابولیسم گلوکز به‌عنوان معیاری برای اختلال عملکرد عصبی استفاده می‌شوند. با کمک FDG-PET پیشرفت بیماری از افراد بدون اختلال شناختی و دارای اختلال شناختی خفیف به بیماری آلزایمر را می‌توان پیش‌بینی کرد (۸۰، ۷۹). پیشرفت‌های اخیر در لیگاندهای اختصاصی پروتئین تاو، تصویربرداری آمیلوئید را برای بررسی ویژگی‌های آسیب‌شناسی عصبی بیماری آلزایمر تکمیل می‌کند (۸۱). البته به مطالعات بیشتری جهت نشان دادن ویژگی و خصوصیات لیگاندهای PET پروتئین تاو نیاز هست. آتروفی هیپوکامپ در جمعیت‌های سالخورده بدون اختلال شناختی، دارای اختلال شناختی خفیف و بیماری آلزایمر با استفاده از MRI قابل تشخیص است (۸۳، ۸۲). مطالعات MRI نشان داده است که میزان آتروفی هیپوکامپ با پیشرفت بیماری در بیماران با اختلال شناختی خفیف به آلزایمر در ارتباط است (۸۵، ۸۴). علاوه بر این، یک همبستگی مثبت میان میزان آتروفی کل مغز در MRI و میزان PiB-PET در قشر مغز در بیماری آلزایمر گزارش شده است (۸۶، ۸۵). اگرچه تصویربرداری PET آمیلوئید و پروتئین تاو نشان دهنده پیشرفت بیومارکرهای بیماری آلزایمر است، همچنان محدودیت‌ها و سوالات بی‌پاسخ بسیاری وجود دارد. حساسیت بسیاری از لیگاندهای آمیلوئید PET هنوز مشخص نشده است، به خصوص برای سطوح پایین رسوبات A $\beta$ . مطالعات بیشتر برای بررسی ارتباط نتایج

<sup>23</sup> 18F-fluorodeoxyglucose

<sup>24</sup> Dopamine transporter imaging

<sup>25</sup> Transcranial sonography

دلیل فقدان بیومارکرهای مفیدی که می‌توانند نتایج درمان را در هر بیمار پیش‌بینی کنند، با مشکلات زیادی مواجه است. علاوه بر این، آزمایش‌های بالینی داروهای جدید مربوط به بیماری‌های نورودژنراتیو به بیومارکرهایی نیاز دارند که می‌توانند پاسخ به درمان را در طول زمان پیش‌بینی کنند. این بیومارکرها باید سریع، مقرون به صرفه، غیر تهاجمی باشند و به راحتی قابل اندازه‌گیری باشند. از آنجایی که بیومارکرها می‌توانند به تشخیص و درمان بیماری‌های نورودژنراتیو کمک زیادی کنند. این مطالعه مروری با بررسی انواع مختلف بیومارکرها در بیماری‌های آلزایمر و پارکینسون نشان می‌دهد که بیومارکرها می‌توانند روند اثربخشی درمان را مشخص کنند، بطوری که بتوان با مقایسه بیومارکرهای تغییر یافته قبل از درمان و پس از درمان از روند اثربخشی درمان و بهبود بیماری مطمئن شد. با وجود بیومارکرهایی با توانایی شناسایی بیماران و تأیید تشخیص بالینی هنوز بیومارکرها به ندرت مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین برای بهبود دقت تشخیصی، مطالعات طولانی مدت با گروه‌های بزرگ‌تری از بیماران جهت اعتبارسنجی دقیق‌تر نیاز هست. امیدواریم این مطالعات امکان تشخیص به موقع و دقیق بیماری‌های نورودژنراتیو را فراهم کنند.

PET در آن‌ها مثبت است، که نشان می‌دهد بسیاری از این بیومارکرها به‌عنوان ابزار غربالگری بیماری در جمعیت عمومی مفید نیستند. بسیاری از بیومارکرهای بیماری‌های عصبی پروتئین‌هایی هستند که در زمان بیماری تجمع پیدا می‌کنند که این شامل  $A\beta$  در بیماری آلزایمر و آلفا سینوکلئین در بیماری پارکینسون می‌شود. CNS به تجمع پروتئین حساس است و پروتئین‌های تجمع یافته مستقیماً به تخریب عصبی و تشدید التهاب عصبی کمک می‌کنند. از آنجایی که مهار تجمع پروتئین یک موضوع درمانی رایج در بیماری‌های عصبی است، همچنان نیاز به یک ابزار تشخیصی دقیق و قابل اعتماد جهت اندازه‌گیری دقیق پروتئین‌های تجمع یافته وجود دارد. تصویربرداری به تشخیص بیماری‌های نورودژنراتیو کمک می‌کند و می‌تواند فنوتیپ‌های خاص بیماری آلزایمر و پارکینسون را از سایر بیماری‌های زوال عقل، از جمله  $FTD^{26}$  متمایز کند. امروزه تکنیک‌های تصویربرداری برای بررسی افرادی که دارای جهش‌های ژنتیکی بیماری‌های نورودژنراتیو هستند، ولی علائمی ندارند کاربرد دارد. این اتفاق می‌تواند شروع درمان را سال‌ها قبل از شروع علائم بالینی رقم بزند. نیاز به درمان زودهنگام بیماران مبتلا به بیماری‌های نورودژنراتیو و شخصی سازی درمان به

## منابع

1. Bredesen DE, Rao RV, Mehlen P. Cell death in the nervous system. *Nature*. 2006; 443(7113): 796-802.
2. Lindvall O, Kokaia Z. Stem cells in human neurodegenerative disorders—time for clinical translation? *The Journal of clinical investigation*. 2010; 120(1): 29-40.
3. Pal R, Larsen JP, Moller SG. The potential of proteomics in understanding neurodegeneration. *Int Rev Neurobiol*. 2015; 121: 25-58.
4. Montazeri A, Akhlaghi M, Barahimi AR, Jahanbazi Jahan Abad A, Jabbari R. The Role of Metals in Neurodegenerative Diseases of the Central Nervous System. *The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam*. 2020; 8(2): 130-46.
5. Wyss-Coray T. Ageing, neurodegeneration and brain rejuvenation. *Nature*. 2016; 539(7628): 180-6.
6. Rajabi S, Noori S, Zal F, Jahanbazi Jahan-Abad A. Oxidative stress and its different roles in neurodegenerative diseases. *Neurosci J Shefaye Khatam*. 2017; 5(1): 73-86.
7. Seshadri S, Wolf PA. Lifetime risk of stroke and dementia: current concepts, and estimates from the Framingham Study. *The Lancet Neurology*. 2007; 6(12): 1106-14.
8. Mehmood A, Maqsood M, Bashir M, Shuyuan Y. A deep Siamese convolution neural network for multi-class classification of Alzheimer disease. *Brain sciences*. 2020; 10(2): 84.
9. DeTure M, Dickson D. The neuropathological diagnosis of Alzheimer's disease. *Mol Neurodegeneration* 14: 32-49. 2019.
10. Nichols E, Szeke CE, Vollset SE, Abbasi N, Abd-Allah F, Abdela J, et al. Global, regional, and national burden of Alzheimer's disease and other dementias, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *The Lancet Neurology*. 2019; 18(1): 88-106.
11. De Lau LM, Breteler MM. Epidemiology of Parkinson's disease. *The Lancet Neurology*. 2006; 5(6): 525-35.
12. Rezaee Z. The Effect of Exercise on

<sup>26</sup> frontotemporal dementia

Parkinson's Disease. The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam. 2020; 9(1): 189-99.

13. Kalia L, Lang A. Parkinson's disease. Lancet 386: 896-912. Molecular therapy: methods & clinical Development CAS. 2015.

14. Ahmadi M, Sharifi MS. Treatments of Parkinson's disease, Epilepsy and obsessive compulsive disorder with deep brain stimulation. Shefaye Khatam. 2014; 2(1): 95-100.

15. Rezaee Z, Marandi SM, Alaei H, Esfarjani F. Molecular Mechanisms of Parkinson's Disease. The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam. 2019; 8(1): 120-8.

16. Jeromin A, Bowser R. Biomarkers in neurodegenerative diseases. Neurodegenerative Diseases. 2017: 491-528.

17. Hunter CA, Kirson NY, Desai U, Cummings AKG, Faries DE, Birnbaum HG. Medical costs of Alzheimer's disease misdiagnosis among US Medicare beneficiaries. Alzheimer's & Dementia. 2015; 11(8): 887-95.

18. Rizzo G, Copetti M, Arcuti S, Martino D, Fontana A, Logroscino G. Accuracy of clinical diagnosis of Parkinson disease: a systematic review and meta-analysis. Neurology. 2016; 86(6): 566-76.

19. Respondek G, Grimm MJ, Piot I, Arzberger T, Compta Y, Englund E, et al. Validation of the movement disorder society criteria for the diagnosis of 4-repeat tauopathies. Movement Disorders. 2020; 35(1): 171-6.

20. Behroozi Z, Atefimanesh P, Karimzadeh F. Structural and Metabolic Biomarkers in Multiple Sclerosis. The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam. 2018; 6(2): 94-108.

21. Group BDW, Atkinson Jr AJ, Colburn WA, DeGruttola VG, DeMets DL, Downing GJ, et al. Biomarkers and surrogate endpoints: preferred definitions and conceptual framework. Clinical pharmacology & therapeutics. 2001; 69(3): 89-95.

22. Comabella M, Montalban X. Body fluid biomarkers in multiple sclerosis. The Lancet Neurology. 2014; 13(1): 113-26.

23. Vučićević D, Schrewe H, Andersson Örom U. Molecular mechanisms of long ncRNAs in neurological disorders. Frontiers in genetics. 2014; 5: 48.

24. Wan P, Su W, Zhuo Y. The role of long noncoding RNAs in neurodegenerative diseases. Mol Neurobiol. 2017; 54(3): 2012-21.

25. Quinn JF, Patel T, Wong D, Das S, Freedman JE, Laurent LC, et al. Extracellular RNAs: development as biomarkers of human disease. Journal of extracellular vesicles. 2015; 4(1): 27495.

26. Schneider A, Simons M. Exosomes: vesicular carriers for intercellular communication in neurodegenerative disorders. Cell and tissue research. 2013; 352(1): 33-47.

27. Cohn-Hokke PE, Elting MW, Pijnenburg YA, van Swieten JC. Genetics of dementia: update and guidelines for the clinician. American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics. 2012; 159(6): 628-43.

28. Schmechel D, Saunders A, Strittmatter W, Crain BJ, Hulette C, Joo S, et al. Increased amyloid beta-peptide deposition in cerebral cortex as a consequence of apolipoprotein E genotype in late-onset Alzheimer disease. Proceedings of the National Academy of Sciences. 1993; 90(20): 9649-53.

29. Corder E, Saunders AM, Risch N, Strittmatter W, Schmechel D, Gaskell P, et al. Protective effect of apolipoprotein E type 2 allele for late onset Alzheimer disease. Nature genetics. 1994; 7(2): 180-4.

30. Khaledi S, Ahmadi S. Amyloid Beta and Tau: from Physiology to Pathology in Alzheimer's disease. Shefaye Khatam. 2016; 4(4): 67-88.

31. Adalbert R, Gilley J, Coleman MP. Aβ, tau and ApoE4 in Alzheimer's disease: the axonal connection. Trends in molecular medicine. 2007; 13(4): 135-42.

32. Zou Z, Liu C, Che C, Huang H. Clinical genetics of Alzheimer's disease. BioMed research international. 2014; 2014.

33. Medway C, Morgan K. The genetics of Alzheimer's disease; putting flesh on the bones. Neuropathol Appl Neurobiol. 2014; 40(2): 97-105.

34. Klein C, Westenberger A (2012) Genetics of Parkinson's disease. Cold Spring Harb Perspect Med. doi:10.1101/cshperspect.a008888.

35. Deng H-X, Shi Y, Yang Y, Ahmeti KB, Miller N, Huang C, et al. Identification of TMEM230 mutations in familial Parkinson's disease. Nature genetics. 2016; 48(7): 733-9.

36. Vazifekkhah S, Karimzadeh F. Parkinson Disease: from Pathophysiology to the

Animal Models. The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam. 2016; 4(3): 91-102.

37. Khoo SK, Petillo D, Kang UJ, Resau JH, Berryhill B, Linder J, et al. Plasma-based circulating MicroRNA biomarkers for Parkinson's disease. Journal of Parkinson's disease. 2012; 2(4): 321-31.

38. Mouradian MM. MicroRNAs in Parkinson's disease. Neurobiology of disease. 2012; 46(2): 279-84.

39. Olsson B, Lautner R, Andreasson U, Öhrfelt A, Portelius E, Bjerke M, et al. CSF and blood biomarkers for the diagnosis of Alzheimer's disease: a systematic review and meta-analysis. The Lancet Neurology. 2016; 15(7): 673-84.

40. Abraki SB, Chavoshi-Nezhad S. Alzheimer's disease: The effect of nrf2 signaling pathway on cell death caused by oxidative stress. Neurosci J Shefaye Khatam. 2014; 3: 145-56.

41. Kang J-H, Korecka M, Toledo JB, Trojanowski JQ, Shaw LM. Clinical utility and analytical challenges in measurement of cerebrospinal fluid amyloid- $\beta$ 1-42 and  $\tau$  proteins as Alzheimer disease biomarkers. Clinical chemistry. 2013; 59(6): 903-16.

42. Riemenschneider M, Lautenschlager N, Wagenpfeil S, Diehl J, Drzezga A, Kurz A. Cerebrospinal fluid tau and  $\beta$ -amyloid 42 proteins identify Alzheimer disease in subjects with mild cognitive impairment. Archives of Neurology. 2002; 59(11): 1729-34.

43. Zetterberg H, Skillbäck T, Mattsson N, Trojanowski JQ, Portelius E, Shaw LM, et al. Association of cerebrospinal fluid neurofilament light concentration with Alzheimer disease progression. JAMA neurology. 2016; 73(1): 60-7.

44. Irizarry MC. Biomarkers of Alzheimer disease in plasma. NeuroRx. 2004; 1(2): 226-34.

45. Fiandaca MS, Kapogiannis D, Mapstone M, Boxer A, Eitan E, Schwartz JB, et al. Identification of preclinical Alzheimer's disease by a profile of pathogenic proteins in neurally derived blood exosomes: a case-control study. Alzheimer's & Dementia. 2015; 11(6): 600-7. e1.

46. Schwartz M, Baruch K. The resolution of neuroinflammation in neurodegeneration: leukocyte recruitment via the choroid plexus. The EMBO journal. 2014; 33(1): 7-22.

47. Hock C, Konietzko U, Streffer JR, Tracy J,

Signorell A, Müller-Tillmanns B, et al. Antibodies against  $\beta$ -amyloid slow cognitive decline in Alzheimer's disease. Neuron. 2003; 38(4): 547-54.

48. Reardon S. Antibody drugs for Alzheimer's show glimmers of promise. Nature. 2015; 523(7562): 509-10.

49. Davydova T, Voskresenskaya N, Fomina V, Vetrile L, Doronina O. Induction of autoantibodies to glutamate in patients with Alzheimer's disease. Bull Exp Biol Med. 2007; 143(2): 182-3.

50. Gruden MA, Davidova TB, Mališauskas M, Sewell RD, Voskresenskaya NI, Wilhelm K, et al. Differential neuroimmune markers to the onset of Alzheimer's disease neurodegeneration and dementia: Autoantibodies to A $\beta$  (25-35) oligomers, S100b and neurotransmitters. J Neuroimmunol. 2007; 186(1-2): 181-92.

51. Koval L, Lykhmus O, Kalashnyk O, Bachinskaya N, Kravtsova G, Soldatkina M, et al. The presence and origin of autoantibodies against  $\alpha$ 4 and  $\alpha$ 7 nicotinic acetylcholine receptors in the human blood: possible relevance to Alzheimer's pathology. Journal of Alzheimer's Disease. 2011; 25(4): 747-61.

52. Giil LM, Kristoffersen EK, Vedeler CA, Aarsland D, Nordrehaug JE, Winblad B, et al. Autoantibodies toward the angiotensin 2 type 1 receptor: A novel autoantibody in Alzheimer's disease. Journal of Alzheimer's Disease. 2015; 47(2): 523-9.

53. Mogi M, Iwanami J, Horiuchi M. Roles of brain angiotensin II in cognitive function and dementia. International Journal of Hypertension. 2012; 2012.

54. Hong Z, Shi M, Chung KA, Quinn JF, Peskind ER, Galasko D, et al. DJ-1 and  $\alpha$ -synuclein in human cerebrospinal fluid as biomarkers of Parkinson's disease. Brain. 2010; 133(3): 713-26.

55. Mollenhauer B, Locascio JJ, Schulz-Schaeffer W, Sixel-Döring F, Trenkwalder C, Schlossmacher MG.  $\alpha$ -Synuclein and tau concentrations in cerebrospinal fluid of patients presenting with parkinsonism: a cohort study. The Lancet Neurology. 2011; 10(3): 230-40.

56. Hall S, Surova Y, Öhrfelt A, Zetterberg H, Lindqvist D, Hansson O. CSF biomarkers and clinical progression of Parkinson disease. Neurology. 2015; 84(1): 57-63.

57. Van Dijk K, Bidinosti M, Weiss A, Raijmakers P, Berendse H, van de Berg W. Reduced  $\alpha$ -synuclein levels in cerebrospinal fluid in Parkinson's disease are unrelated to clinical and imaging measures of disease severity. European Journal of Neurology. 2014; 21(3): 388-94.

58. Lee P, Lee G, Park H, Bang O, Joo I, Huh K.

The plasma alpha-synuclein levels in patients with Parkinson's disease and multiple system atrophy. *J Neural Transm.* 2006; 113(10): 1435-9.

59. Li Q-X, San Mok S, Laughton KM, McLean CA, Cappai R, Masters CL, et al. Plasma  $\alpha$ -synuclein is decreased in subjects with Parkinson's disease. *Exp Neurol.* 2007; 204(2): 583-8.

60. Salvesen L, Bech S, Lokkegaard A, Hjerlind LE, Nielsen JE, Pakkenberg B, et al. The DJ-1 concentration in cerebrospinal fluid does not differentiate among Parkinsonian syndromes. *Parkinsonism & related disorders.* 2012; 18(7): 899-901.

61. Shi M, Zabetian CP, Hancock AM, Gingham C, Hong Z, Yearout D, et al. Significance and confounders of peripheral DJ-1 and alpha-synuclein in Parkinson's disease. *Neurosci Lett.* 2010; 480(1): 78-82.

62. Shi M, Kovac A, Korff A, Cook TJ, Gingham C, Bullock KM, et al. CNS tau efflux via exosomes is likely increased in Parkinson's disease but not in Alzheimer's disease. *Alzheimer's & Dementia.* 2016; 12(11): 1125-31.

63. Zhao Z-H, Chen Z-T, Zhou R-L, Zhang X, Ye Q-Y, Wang Y-Z. Increased DJ-1 and  $\alpha$ -synuclein in plasma neural-derived exosomes as potential markers for Parkinson's disease. *Frontiers in aging neuroscience.* 2019: 438.

64. Yamagishi Y, Saigoh K, Saito Y, Ogawa I, Mitsui Y, Hamada Y, et al. Diagnosis of Parkinson's disease and the level of oxidized DJ-1 protein. *Neurosci Res.* 2018; 128: 58-62.

65. Shen C, Guo Y, Luo W, Lin C, Ding M. Serum urate and the risk of Parkinson's disease: results from a meta-analysis. *Canadian journal of neurological sciences.* 2013; 40(1): 73-9.

66. Weisskopf M, O'reilly E, Chen H, Schwarzschild M, Ascherio A. Plasma urate and risk of Parkinson's disease. *Am J Epidemiol.* 2007; 166(5): 561-7.

67. Schwarzschild MA, Schwid SR, Marek K, Watts A, Lang AE, Oakes D, et al. Serum urate as a predictor of clinical and radiographic progression in Parkinson disease. *Archives of neurology.* 2008; 65(6): 716-23.

68. Ziebell M, Khalid U, Klein AB, Aznar S, Thomsen G, Jensen P, et al. Striatal dopamine transporter binding correlates with serum BDNF levels in patients with striatal dopaminergic neurodegeneration. *Neurobiology of aging.* 2012; 33(2): 428. e1-. e5.

69. Costa A, Peppe A, Carlesimo GA, Zabberoni S, Scalici F, Caltagirone C, et al. Brain-derived neurotrophic factor serum levels correlate with cognitive performance in Parkinson's disease patients with mild cognitive impairment. *Frontiers in behavioral neuroscience.* 2015; 9: 253.

70. Picillo M, Erro R, Santangelo G, Pivonello R, Longo K, Pivonello C, et al. Insulin-like growth factor-1 and progression of motor symptoms in early, drug-naïve Parkinson's disease. *Journal of neurology.* 2013; 260(7): 1724-30.

71. Mollenhauer B, Trenkwalder C, von Ahsen N, Bibl M, Steinacker P, Brechlin P, et al. Beta-amyloid 1-42 and tau-protein in cerebrospinal fluid of patients with Parkinson's disease dementia. *Dementia and geriatric cognitive disorders.* 2006; 22(3): 200-8.

72. Compta Y, Martí MJ, Ibarretxe-Bilbao N, Junqué C, Valldeoriola F, Muñoz E, et al. Cerebrospinal tau, phospho-tau, and beta-amyloid and neuropsychological functions in Parkinson's disease. *Movement disorders: official journal of the Movement Disorder Society.* 2009; 24(15): 2203-10.

73. Pasand Mojdeh H, Alipour F, Borhani Haghighi M. Alzheimer's disease: Background, current and future aspects. *The Neuroscience Journal of Shafaye Khatam.* 2016; 4(3): 70-80.

74. Palmqvist S, Zetterberg H, Mattsson N, Johansson P, Minthon L, Blennow K, et al. Detailed comparison of amyloid PET and CSF biomarkers for identifying early Alzheimer disease. *Neurology.* 2015; 85(14): 1240-9.

75. Klunk WE, Engler H, Nordberg A, Wang Y, Blomqvist G, Holt DP, et al. Imaging brain amyloid in Alzheimer's disease with Pittsburgh Compound-B. *Annals of Neurology: Official Journal of the American Neurological Association and the Child Neurology Society.* 2004; 55(3): 306-19.

76. Rowe CC, Ellis KA, Rimajova M, Bourgeat P, Pike KE, Jones G, et al. Amyloid imaging results from the Australian Imaging, Biomarkers and Lifestyle (AIBL) study of aging. *Neurobiology of aging.* 2010; 31(8): 1275-83.

77. Fagan AM, Mintun MA, Mach RH, Lee SY, Dence CS, Shah AR, et al. Inverse relation between in vivo amyloid imaging load and cerebrospinal fluid A $\beta$ 42 in humans. *Annals of neurology.* 2006; 59(3): 512-9.

78. Forsberg A, Engler H, Almkvist O, Blomqvist G, Hagman G, Wall A, et al. PET imaging of amyloid deposition in patients with mild cognitive impairment. *Neurobiology of aging.* 2008; 29(10): 1456-65.

79. Anchisi D, Borroni B, Franceschi M, Kerrouche N, Kalbe E, Beuthien-Beumann B, et al. Heterogeneity of brain glucose metabolism in mild cognitive impairment and clinical progression to Alzheimer disease. *Archives of neurology*. 2005; 62(11): 1728-33.
80. Drzezga A, Grimmer T, Riemenschneider M, Lautenschlager N, Siebner H, Alexopoulos P, et al. Prediction of individual clinical outcome in MCI by means of genetic assessment and 18F-FDG PET. *Journal of Nuclear Medicine*. 2005; 46(10): 1625-32.
81. Villemagne VL. Amyloid imaging: past, present and future perspectives. *Ageing research reviews*. 2016; 30: 95-106.
82. Apostolova LG, Dutton RA, Dinov ID, Hayashi KM, Toga AW, Cummings JL, et al. Conversion of mild cognitive impairment to Alzheimer disease predicted by hippocampal atrophy maps. *Archives of neurology*. 2006; 63(5): 693-9.
83. Morra JH, Tu Z, Apostolova LG, Green AE, Avedissian C, Madsen SK, et al. Automated mapping of hippocampal atrophy in 1-year repeat MRI data from 490 subjects with Alzheimer's disease, mild cognitive impairment, and elderly controls. *Neuroimage*. 2009; 45(1): S3-S15.
84. Chételat G, Fouquet M, Kalpouzos G, Denghien I, De La Sayette V, Viader F, et al. Three-dimensional surface mapping of hippocampal atrophy progression from MCI to AD and over normal aging as assessed using voxel-based morphometry. *Neuropsychologia*. 2008; 46(6): 1721-31.
85. Chételat G, Villemagne VL, Bourgeat P, Pike KE, Jones G, Ames D, et al. Relationship between atrophy and  $\beta$ -amyloid deposition in Alzheimer disease. *Annals of neurology*. 2010; 67(3): 317-24.
86. Archer HA, Edison P, Brooks DJ, Barnes J, Frost C, Yeatman T, et al. Amyloid load and cerebral atrophy in Alzheimer's disease: An 11C-PIB positron emission tomography study. *Annals of neurology*. 2006; 60(1): 145-7.
87. Seifert KD, Wiener JJ. The impact of DaTscan on the diagnosis and management of movement disorders: A retrospective study. *American journal of neurodegenerative disease*. 2013; 2(1): 29.
88. Schwingenschuh P, Ruge D, Edwards MJ, Terranova C, Katschnig P, Carrillo F, et al. Distinguishing SWEDDs patients with asymmetric resting tremor from Parkinson's disease: a clinical and electrophysiological study. *Movement disorders*. 2010; 25(5): 560-9.
89. Eckert T, Barnes A, Dhawan V, Frucht S, Gordon MF, Feigin AS, et al. FDG PET in the differential diagnosis of parkinsonian disorders. *Neuroimage*. 2005; 26(3): 912-21.
90. Berg D, Seppi K, Behnke S, Liepelt I, Schweitzer K, Stockner H, et al. Enlarged substantia nigra hyperechogenicity and risk for Parkinson disease: a 37-month 3-center study of 1847 older persons. *Archives of neurology*. 2011; 68(7): 932-7.
91. Helmich RC, Thaler A, Van Nuenen BF, Gurevich T, Mirelman A, Marder KS, et al. Reorganization of corticostriatal circuits in healthy G2019S LRRK2 carriers. *Neurology*. 2015; 84(4): 399-406.
92. Vilas D, Isperto L, Álvarez R, Pont-Sunyer C, Martí MJ, Valldoriola F, et al. Clinical and imaging markers in premotor LRRK2 G2019S mutation carriers. *Parkinsonism & Related Disorders*. 2015; 21(10): 1170-6.